

LYGIŲ PROCESINIŲ TEISIŲ ĮGYVENDINIMO PROBLEMOS IKITEISMINIAME TYRIME

Doktorantė Marina Gušauskienė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamojo proceso katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 46 39
Elektroninis paštas bpk@mruni.lt, marinag@post.skynet.lt

Pateikta 2004 m. rugsėjo 23 d.

Parengta spausdinti 2005 m. gegužės 25 d.

Pagrindinės sąvokos: lygios procesinės teisės, teisė į gynybą, įrodymai, rungimosi principas, ikiteisminis tyrimas.

S a n t r a u k a

Vienas svarbiausių baudžiamojo proceso tikslų – materialios tiesos nustatymas, užtikrinant procese dalyvaujančių asmenų teisių ir teisėtų interesų apsaugą. Egzistuoja daug įvairių tiesos pažinimo (nustatymo) metodų, tačiau efektyviausias – tai baudžiamajame procese dalyvaujančioms šalims – gynybai ir kaltinimui suteikimas lygių teisių dalyvauti įrodinėjimo procese.

Straipsnio objektas¹ – proceso šalių lygių procesinių teisių įgyvendinimas ikiteisminiame tyrime.

Straipsnio tikslas – išnagrinėti kai kurias ikiteisminio tyrimo metu kylančias šalių lygių procesinių teisių įgyvendinimo problemas.

Straipsnio uždaviniai:

- apibūdinti šalių lygių procesinių teisių sampratą;
- apžvelgti šalių lygių procesinių teisių istorinę raidą ir atskleisti nagrinėjamo objekto šiuolaikinę esmę;
- apžvelgti kai kurias problemas, kylančias įgyvendinant šalių lygias procesines teises ikiteisminio tyrimo stadijoje.

Rašant straipsnį buvo taikomi įvairūs teoriniai metodai. Kaip pagrindiniai paminėti sisteminės analizės, lyginamasis istorinis ir lyginimo.

Be sisteminės analizės būtų nepavykę atskleisti šalių lygių procesinių teisių ryšio su baudžiamuoju procesu apskritai ir tiesos išaiškinimo, proceso dalyvių teisių apsaugos prielaidų ir garantijų.

Taikant lyginamąjį istorinį metodą sugretintos atskirais laikotarpiais Lietuvoje taikytos nagrinėjamo objekto apraiškos formos, atskleista jų tarpusavio įtaka reformuojant baudžiamąjį procesą.

Lietuvos baudžiamojo proceso įstatymai, moksliniai teiginiai, skirtingų autorių nuomonės lyginami su užsienio šalių pavyzdžiais.

Į v a d a s

Lygių procesinių teisių problema² ikiteisminiame tyrime viena aktualiausių ir mažiausiai ištirtų. Lygios procesinės teisės – tai išvestinis, vienas sudedamųjų ir pačių svarbiausių rungimosi principo

¹ Straipsnyje bus nagrinėjamos problemos, susijusios su kaltinimo ir gynybos lygių procesinių teisių ikiteisminio tyrimo metu įgyvendinimo problemomis.

² Bendrąja prasme asmenų lygybės ir lygiateisiškumo principų santykis nagrinėjamas įvairiais aspektais [1, p. 7–16; 2, p. 106–117].

elementų¹. Tik analizuojant rungimosi principą įmanoma atskleisti lygių procesinių teisių elemento turinį, nes būtent rungimasis numato lygias šalių teises įrodinėjimo procese. Šalių rungimasis ir lygios procesinės teisės (dar vadinama lygiateisiškumu, rus. *равноправие сторон*, angl. *equality of arms*) – vienintelis materialios tiesos pažinimo metodas, procese dalyvaujančių šalių teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo garantas. Manome, jog labai svarbu apibūdinti sąvoką „lygios šalių procesinės teisės“.

Literatūroje nurodoma, kad terminas „lygios procesinės teisės“ pradėtas vartoti XVIII a. Prancūzijoje, Didžiosios buržuazinės revoliucijos metu² paskelbus šūkį „Laisvė, brolybė, lygiateisiškumas (lygios teisės)“ ir apibūdinamas kaip lygios šalių galimybės [3, p. 403]. Teisinėje literatūroje šis terminas apibūdinamas per rungimosi principo prizmę kaip šalių lygios teisės dalyvauti įrodinėjimo procese [4]. Dažnai sąvokos „lygios šalių procesinės teisės“ ir „šalių lygybė“ vartojami kaip sinonimai [5, p. 41, 42, 46, 59, 111]. „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“ terminas „lygybė“ apibūdinamas kaip lygi žmonių padėtis visuomenėje [6, p. 666–667]. Remiantis pateikta definicija terminą „šalių lygybė“ baudžiamojo proceso teisės kontekste būtų galima apibūdinti kaip kaltintojo ir įtariamojo bei jo gynėjo (gynybos) lygią padėtį baudžiamajame procese.

Bet kalbėti apie šalių lygybę realioje baudžiamojoje byloje, t. y. realiame procese, yra nekorektiška. Netikslinga dėti lygybės ženklą tarp tokių nelygių šalių kaip įtariamasis bei jo gynėjas ir prokuras. Negali būti kalbos nei apie faktinę, nei apie juridinę lygybę, kai vienoje „barikados pusėje“ valstybės atstovas, o kitoje – eilinis pilietis, kurio likimas tikraja to žodžio prasme sprendžiamas teisminių ginčų metu.

Šalių lygios procesinės teisės – daug platesnė sąvoka ir apima ne tik faktinę, bet ir juridinę bylos pusę. Pavyzdžiui, tiek kaltintojas, tiek įtariamasis turi teisę daryti įvykio vietos apžiūrą.

„Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“ „lygiateisiškumu“ įvardija vienodų teisių turėjimą [7, p. 477–478]. „Lygiateisiškumas – pagal šį principą kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis turi lygias teises stoti į valstybės tarnybą, o valstybės tarnautojo statusas negali būti ribojamas dėl jo lyties, rasės, tautybės (...)“ [8, p. 249].

Darytina išvada, kad lygiateisiškumas baudžiamajame procese (plačiaja prasme) reiškia kiekvieno asmens teisę, kad jo byla būtų tiriama ir teisme nagrinėjama pagal vienodas taisykles ir be jokios diskriminacijos; vienodą procesinį statusą turintiems asmenims neturi būti trukdoma naudotis jiems suteiktomis teisėmis.

Prof. A. Vaišvilos nuomone, teisinio personalizmo doktrinoje, kuri grindžiama keturių aksiomų modeliu, visi individai yra laisvi ir lygiateisiai, t. y. pripažįstama, kad visų asmenų pagrindinės vertybės yra vienodai brangintinos, ir tai tampa pagrindu reikalauti, kad keitimasis paslaugomis vyktų lygiavertiškumo pagrindu: kad būtų garantuojama vienoda konkretaus santykio dalyvių interesų pagarba ir nevirstų tarpindividue agresija: vienas kito išnaudojimu, pavergimu [9, p. 5–28].

Manytina, kad lygiateisių asmenų apibūdinimas taikytinas ir baudžiamajame procese atsižvelgus į jo specifiką.

Proceso dalyvių teisinė padėtis skirtinga, nes ją lemia visuomeninių santykių, sudarančių baudžiamojo proceso teisės dalyką, esmė ir pobūdis. Todėl apie šių dalyvių lygiateisiškumą galima kalbėti tik specialiaame teisiniame kontekste, įvardijant tai procesiniu lygiateisiškumu, ir neleisti, kad viena proceso šalis dominuotų bei pavergtų kitą. Legalizavus valstybės agresiją bent vieno piliečio atžvilgiu, kiti visuomenės nariai negalės jaustis saugūs, ir priešingai – leidus piliečiams išreikšti agresiją valstybės atžvilgiu, kiltų grėsmė valstybės saugumui ir egzistavimui, be to, tai prieštarautų teisinės valstybės interesams bei šiuo metu dominuojančiai teisės personalizmo sampratai.

Lygiateisiškumas siaurąja prasme (šiuo atveju kalbama apie gynybos ir kaltinimo lygias procesines teises) – tai baudžiamojo proceso įstatymo kaltinimui ir gynybai suteiktos vienodos procesinės teisės dalyvauti įrodinėjimo procese tiek ikiteisminio tyrimo, tiek teismo nagrinėjimo stadijose, siekiant užtikrinti „jėgų pusiausvyrą“ bei teisių ir teisėtų interesų apsaugą procese.

Atkreiptinas dėmesys, kad šalių procesinio lygiateisiškumo suvokimas priklauso nuo šalyje dominuojančios teisinės tradicijos: anglosaksų teisinės tradicijos valstybėse minėtas elementas reiškia lygias teises galimybes apginti savo interesą teisme, teigiant, kad tokiu būdu ginčas turi būti sprendžiamas nuo pat pradžios (t. y. nuo ikiteisminio tyrimo, policijos atliekamo tyrimo) iki galo (teismo nagrinėjimo). Kontinentinės Europos šalyse teisės doktrinoje teigiama, kad lygiateisiškumas

¹ Manytina, kad šalių procesinio lygiateisiškumo principas laikomas ne tik rungimosi proceso svarbiausiu elementu, bet ir savotišku „fundamentu“, kurio pagrindu plėtojami kiti pagrindiniai baudžiamojo proceso principai, pavyzdžiui, nekaltumo prezumpcija, teisė į gynybą.

² Lygiateisiškumui nemažai darbų skyrė ir senovės filosofai, pavyzdžiui, Aristotelis (teigė, kad piliečiai yra lygūs), Ciceronas (žmonių lygybę išvėlgė jų pavaldume teisei), Platonas (teigė, kad lygiavertiškai mainai įmanomi tarp lygių asmenų).

visa apimtimi pasireiškia tik teismo nagrinėjimo stadijoje, nors ikiteisminio tyrimo, kuriam labiau būdingi inkvizicinio proceso elementai, stadijoje tam tikros apraiškos egzistuoja [10, p. 6–25].

Kalbėti apie absoliutų procesinį lygiateisiškumą ikiteisminiame tyrime reikštų idealizuoti procesą. Tam tikrais atvejais gali būti būtina naudoti gynybos teises ribojančias priemones (pvz., svarbių įrodymų neatskleidimas), tačiau tas apribojimas turi būti įvertintas kaltinamojo teisių aspektu.

Šiuo klausimu aiškiai savo poziciją išsakė Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje EDWARDS ir LEWIS prieš Jungtinę Karalystę (ikiteisminio proceso metu gautų duomenų, eventualiai naudingų gynybai, neatskleidimo teisėtumas (rungimosi principas, šalių lygiateisiškumas įrodinėjimo procese)): „(...) Bet kuriuo atveju baudžiamosios bylos nagrinėjimo, įskaitant ir procedūrinius elementus, rungtyniškumas ir šalių lygybė tarp kaltinimo ir gynybos yra fundamentalus teisės į teisingą bylos nagrinėjimą aspektas (...) Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis reikalauja, kad baudžiamąjį persekiojimą vykdančios institucijos atskleistų gynybai visus turimus svarbius įrodymus – tiek kaltinančius, tiek teisinančius kaltininką (žr. *Jasper v. the United Kingdom*, 51) (...) Tačiau teisė į svarbių įrodymų atskleidimą nėra absoliuti. Kiekvienoje byloje gali būti konkuruojančių interesų (pvz., nacionalinis saugumas), kurie turi būti svarstomi kaltinamojo teisių aspektu. Kai kuriose bylose gali būti būtina atsisakyti pateikti tam tikrus įrodymus gynybai apsaugant kitų asmenų fundamentalias teises arba svarbų viešąjį interesą. Tačiau remiantis Konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi leistini tik tokie gynybos teisės apribojimai, kurie yra neišvengiamai būtini (*strictly necessary*). Be to, siekiant užtikrinti kaltinamojo teisę į teisingą bylos nagrinėjimą, gynybos patiriami sunkumai, kylantys dėl jos teisių apribojimo, turi būti pakankamai kompensuojami procedūrų, kuriomis vadovaujasi teisminės institucijos (...)“ [11].

O tai reiškia, kad visi gynybos teisių suvaržymai ikiteisminiame tyrime turi būti tam tikrų procedūrų (pvz., pateikus gynybai nežinomus svarbius įrodymus, suteikus kaltinamajam pakankamai laiko ir galimybių pasiruošti gynybai) kompensuojami teismo tyrimo metu.

Siekdami išsamiau išnagrinėti kai kurias ikiteisminio tyrimo metu kylančias šalių lygių procesinių teisių įgyvendinimo problemas bei suvokti lygiateisiškumo svarbą baudžiamajame procese, apžvelgsime šio elemento istorinę raidą¹.

Šalių lygių procesinių teisių įgyvendinimo užuomazgų galima aptikti dar LDK laikais.

Pagal 1529 m. Statutą tuometinis teismo procesas susidėjo iš dviejų stadijų (ikiteisminio tyrimo nebuvo, ginčas iš karto buvo sprendžiamas teisme). Iš pradžių abi šalys turėjo lygias teises, procesas rėmėsi šalių veikla, ir jos abi buvo vadinamos ieškovais. Baudžiamasis ir civilinis procesas nesiskyrė. Įrodymais būdavo ne faktiniai duomenys, tiesiogiai susiję su ginčo dalyku, o šalių priesaikos arba priesaikos su bendrapriesaikiais.

Dėl įvykusių politinių ir ekonominių permainų teismas, esantis didžiojo kunigaikščio, ponų tarybos ir vietos urėdų rankose, nebenorėjo taikstyti su tarpininko vaidmeniu. Jis tapo galingu baudžiamosios politikos ginklu, slopinančiu menkiausias žemutinių socialinių sluoksnių nepasitenkinimo bangas, – aktyviu bylos tyrėju. Lygiateisės šalys procese išnyko. Nukentėjęs asmuo tapo pranešėju, o kaltinamasis – tyrimo objektu. Proceso metu jam buvo galima tik gintis, o ne rungtyniauti. Teismo procesas tapo tiriamuoju (inkviziciniu), vyravo formali įrodymų teorija: dažnai būdavo nustatoma, kada ir kokie įrodymai turi būti pateikti.

Panašiai baudžiamasis procesas vyko pagal 1566 ir 1588 m. Statutus [12].

Ilgą laiką vyravusi formalių įrodymų teorija neužtikrino asmens teisių. Būdingas baudžiamąjo proceso bruožas buvo tai, kad kaltinamasis tapo beteisiu objektu, ne visuomet žinančiu, kuo jis kaltinamas. Kaltinimo ir teisingumo vykdymo funkcijos buvo sutapatintos. Nuteisimo pagrindu tapo kaltinamojo prisipažinimas (įrodymų karalienė – *regina probationum*), gautas jį kankinant (apie kankinimus kalbama 1468 m. Kazimiero Teisyne, bet jie detalizuoti tik 1529 m. Statute).

Toks žiaurus ir formalus procesas pradėtas keisti tik po Europoje vykusios buržuazinių revoliucijų, kurios „sugriovė“ feodalinį baudžiamąjį procesą kartu su dominavusia formalių įrodymų teorija.

Įvyko vadinamoji proceso humanizacija, ypač turėjusi įtakos pačiam tyrimui. Inkvizicinis procesas buvo pakeistas tyrimo kaltinimo procesu, kai įrodymai vertinami remiantis teisėjų vidiniu įsitikinimu.

Tolesnės politinės, ekonominės, socialinės sanklodos raida lemdavo ir atitinkamas baudžiamąjo proceso formas [13].

Nuo 1919–1940 m. Lietuvoje galiojo Rusijos imperijos 1864 m. Baudžiamosios teisenos įstatymas. Jame buvo padaryti pakeitimai ir papildymai, pašalinant normas, prieštaraujančias Lietuvos Konstitucijai ir teismų santvarkos principams.

¹ Straipsnyje nagrinėjamos tik kai kurios ikiteisminio tyrimo stadijoje procesinio lygiateisiškumo įgyvendinimo problemos.

Tačiau ir šiuo atveju apie šalių lygias procesines teises dar negalima kalbėti: įtariamasis gintis turėjo pats, gynėjui buvo leidžiama dalyvauti tik teismo nagrinėjimo stadijoje. Tam, kad šis disbalansas būtų išlygintas, į prokuratūros ir tardymo pareigas įėjo ir kaltinimo, ir gynybos funkcijos. Baudžiamosios teisenos įstatymo autoriai manė, kad baudžiamasis procesas – tai materialios valstybės nubaudo teisės įgyvendinimo garantas [14, p. 20–25]. Tačiau toks funkcijų dubliavimas nesuderinamas su šalių lygių procesinių teisių elementu. Tuometiniame baudžiamajame procese ikiteisminio tyrimo metu įtariamojo teisė į gynybą nebuvo užtikrinta. A. Kriščiukaitis tai apibūdino kaip tardymą, vykusį inkviziciniu būdu [15, p. 48], o V. Burkecičius, vertindamas ikiteisminį nusikaltimų tyrimą, nesuteikiant įtariamajam teisės į gynybą, teigė, jog tardytojas, būdamas ir kaltintojas, ir gynėjas, ir teisėjas, parengtinio tyrimo metu tapdavo kaltintoju [16, p. 28]. Tačiau minėtame įstatyme galima aptikti ir vieną iš svarbiausių įtariamojo teisių apsaugos garantų, ir rungimosi bei šalių lygių procesinių teisių principo užuomazgą – tai teisminė ikiteisminio tyrimo kontrolė: tyrimo veiksmų apskundimas, nušalinimo teisė, pareigūnų nubaudoimas dėl ikiteisminio tyrimo neišsamumo, baudžiamosios bylos nutraukimas ar sustabdymas.

Nuo 1940–1958 m. Lietuvoje galiojo 1924 m. TSRS FR baudžiamąjį proceso kodeksas. Nesigilinant į šio BPK teisės normų analizę, darytina prielaida, kad visas procesas, taip pat ir ikiteisminis tyrimas, buvo inkvizicinio tipo, o šalių lygiateisiškumas – tik deklaratyviai paskelbtas, norint pabrėžti tuo metu galiojančios teisės demokratiškumą.

Sovietinės okupacijos metais – nuo 1958 iki 1961 m. vyko teisės, taip pat ir BPK, reformos, kurios praplėtė žmogaus teises, tačiau kaltinimo ir teisingumo vykdymo funkcijų dubliavimas išliko, pavyzdžiui, „Sovietų Sąjungos ir sąjunginių respublikų baudžiamąjį proceso pagrinduose“ (1958) ir 1960 m. BPK taip pat nepakankamai buvo užtikrinama įtariamojo (kaltinamojo) teisė į gynybą, apsauga nuo pareigūnų savivalės, ypač skiriant kardomasias priemones.

Sovietinio baudžiamąjį proceso pagrindu buvo laikomas ne rungimasis, o aktyvi valstybės organų (tardymo, prokuratūros, teismų) veikla, nukreipta į socialistinio teisingumo užduočių vykdymą. Kaltinamasis, net jei jis ir nekaltas, negalėjo atlaikyti bendro valstybės pareigūnų spaudimo. Šiuo atveju teiginys, kad minėtos institucijos griežtai laikosi įstatymo raidės, mažai kuo galėjo padėti kaltinamajam [17, p. 6].

Atkūrus Lietuvos Respublikos Nepriklausomybę, politiniame, ekonominiame, socialiniame gyvenime, taip pat ir baudžiamajame procese, įvyko radikalių permainų: procesas tapo demokratiškesnis, praplėstas įtariamojo (kaltinamojo) ir jo gynėjo teisių sąrašas, buvo užtikrinama proceso dalyvių apsauga nuo pareigūnų savivalės ir kt., tačiau šalių procesinio lygiateisiškumo elementas, kaip rungimosi principo pagrindas, buvo įtvirtintas tik baudžiamąjį proceso teisės doktrinoje. Manytina, kad ikiteisminio tyrimo stadijoje šalių procesinis lygiateisiškumas buvo taikomas tik pačia bendriausia prasme ir suvokiamas kaip lygybė prieš įstatymą, taip pat pastebima akivaizdi kaltinimo ir gynybos disproporcija [18]. Toks proceso tipas¹ egzistavo, kol buvo priimtas naujasis LR BPK.

Naujajame BPK įtvirtinti visi pagrindiniai demokratinio proceso postulatai, ikiteisminio tyrimo stadijoje tyrimas grindžiamas rungimosi ir šalių lygių procesinių teisių principu, nors ir su tam tikrais *bet*, siekiama griežtai atriboti tris pagrindines funkcijas – kaltinimo, gynybos ir teisingumo vykdymo, užtikrinti visų procese dalyvaujančių asmenų teises ir teisėtus interesus.

BPK praplėtė įtariamojo (kaltinamojo), jo gynėjo teises, bet manytina, kad vertinant per šalių procesinių teisių lygybę kaip rungimosi principo pagrindo prizmę, nepakankamai suderino su kitos šalies – kaltinimo– teisėmis.

1. Griežtas funkcijų atskyrimas – fundamentalus procesinio lygiateisiškumo pagrindas

Rungimosi principas įtvirtintas BPK 7 straipsnio 1 dalyje, o 2 dalyje atskleistas jo turinys bei paminėtos šalių lygios procesinės teisės, tačiau neatskleistas jų turinys. Manytina, kad kalbant apie procesinį lygiateisiškumą teismo nagrinėjimo metu bei vadovaujantis jau pateiktomis definicijomis, sunkumų, atskleidžiant jo turinį, nekiltų. Bet apibūdinant procesinį lygiateisiškumą ikiteisminio tyrimo metu, atsižvelgus į jo specifiką, gali kilti rimtų sunkumų bei abejonių.

Griežtas funkcijų atskyrimas – tai rungimosi principo bei jo elementų – lygiateisiškumo, kaip vieno iš jų, – realizavimo pagrindas. Negalima kalbėti apie procesinį lygiateisiškumą, kai tas pats asmuo vykdo kaltinimą ir gynybos funkcijas. Kiekviena šalis yra suinteresuota, šališka ir stengiasi iško-

¹ Reikia atkreipti dėmesį, kad atkūrus Nepriklausomybę, kol buvo priimtas naujasis BPK, baudžiamasis procesas buvo ne vieną kartą reformuojamas, 1961 m. BPK papildant naujais, teisinės valstybės reikalavimus atitinkančiais straipsniais.

voti kuo daugiau lengvatų sau. Todėl būtinas trečiasis subjektas, kuris būtų nešališkas, nesuinteresuotas bylos baigtimi, o siektų teisingumo, – teismas, kartu tapsiantis šalių teisių ir teisėtų interesų apsaugos garantu. Kitaip tariant, procese siekiama ne formalios lygybės, suteikiant šalims tam tikrus imunitetus ar išimtines teises, bet realiai garantuoti lygias teises ginant savo interesą.

Šalių lygios procesinės teisės ikiteisminiame tyrime garantuojamos tuo, kad iš tyrėjų (buvusių tardytojų) atimta kaltinimo funkcija (tam tikra jos atmaina) – teisė patraukti asmenį kaip kaltinamąjį – ši pareiga priskiriama ir net priklauso kaltinimui, kurią jis vykdo nusprenddamas perduoti bylą teismui ir palaikydamas kaltinimą teisme. Tyrėjai tik renka ar padeda rinkti su tiriamu įvykiu susijusią informaciją.

Tačiau manytina, kad visus sprendimus, kurie vienaip ar kitaip gali pabloginti įtariamojo teisinę padėtį, turi priimti nešališkas teisėjas, suteikdamas abiem šalims (kaltinimui ir gynybai) lygias galimybes pateikti surinktą informaciją ir paneigti oponento teiginius. Kaltintojas turi apsiriboti tik informacijos, turinčios reikšmės bylai teisingai išspręsti, rinkimu, tyrimu bei nešališkam teisėjui pateikimu. Pagal galiojantį LR BPK sprendimus dėl ikiteisminio tyrimo baigimo ir bylos perdavimo teismui priima prokuroras. Šioje proceso stadijoje gynybai nesuteikiama galimybių išsakyti savo nuomonę dėl tyrimo pabaigos ar bylos perdavimo teismui, paneigti prokuroro teigimus ir kartu įrodyti tolesnio teismo nagrinėjimo neracionalumą. Darytina prielaida, kad absoliuti prokuroro teisė šioje stadijoje pažeidžia ne tik procesinį lygiateisiškumą, bet ir įtariamojo teisę į gynybą, nes jis negali pareikšti kontrargumentų, išsakyti savo nuomonės. Įtariamojo teisei, procesinei padėčiai svarbų sprendimą priima vienasmeniškai kaltintojas (prokuroras), suinteresuota (galima sakyti, šališka) šalis (LR BPK 218–220 str.). Be to, procesinis įstatymas nenumato įtariamajam galimybės apskusti tokį (baigti ikiteisminį tyrimą ir perduoti bylą teismui) prokuroro nutarimą (tik kaltinamajam suteikta teisė prieštarauti ar sutikti su prokuroro sprendimu kreiptis į teisėją dėl proceso užbaigimo baudžiamuoju įsakymu – LR BPK 418 str.). Todėl siūlytina, kad prokuroro sprendimai būtų tvirtinami ikiteisminio tyrimo teisėjo, dalyvaujant tiek kaltintojui, tiek gynybai.

Šalių lygių procesinių teisių elementas ikiteisminio tyrimo stadijoje pradeda veikti nuo asmens sulaikymo, apklausos apie veiką, kurios padarymu jis įtariamas, arba nuo pranešimo apie įtarimą (BPK 187 str.) surašymo momento. Tokiais atvejais asmuo, norėdamas paneigti iškilusį įtarimą, palengvinti savo teisinę padėtį, gali gintis pats ar per pasirinktą (arba valstybės garantuotą) gynėją.

Teisinėje literatūroje nurodoma, kad tam tikrų minėto elemento apraiškų galima aptikti ir nekaltumo prezumpcijoje [19, p. 190]. Asmuo lyg ir kaltinamas, bet laikomas nekaltu ir jam suteikiama teisė į gynybą. Kitaip tariant, šiuo atveju procesinis lygiateisiškumas pasireiškia tuo, kad: įrodinėjimo pareigą (*onus probandi*) turi tik kaltintojas, neįrodytas kaltumas teisiškai reiškia įrodytą nekaltumą, gynyba neprivalo įrodinėti įtariamojo nekaltumo, jai užtektų parodyti kaltinimo „silpnąsias vietas“, jo nepagrįstumą¹. Manytina, kad nekaltumo prezumpcija, kaip fundamentalus baudžiamąjo proceso principas, užtikrina trapią procesinių teisių pusiausvyrą. Atsidūręs „Temidės glėbyje“ asmuo, net ir naudodamasis gynėjo paslaugomis, yra silpnesnis nei jo „priešininkas“ – prokuroras, už kurio nugaros – valstybė su savo techniniu, finansiniu, moksliniu potencialu. Tačiau tai iki tam tikro laipsnio pasyvaus gynybinio pobūdžio faktinės lygybės garantija. Ji efektyvi tik „procesiniam priešininkui“ suklydus. Todėl darytina prielaida, kad procesinis lygiateisiškumas garantuojamas ne tik suteikiant imunitetus (išimtis), bet ir „aktyvias“ procesines galimybes, t. y. suteikiant tam tikrų teisių.

Dar vienu šalių lygių procesinių teisių užtikrinimo garantu turėtų būti ikiteisminio tyrimo teisėjas, vykdamas teisminę ikiteisminio tyrimo teisėtumo kontrolę.

Tačiau kreiptis į ikiteisminio tyrimo teisėją dėl vienokio ar kitokio sprendimo priėmimo turi teisę tik prokuroras, ikiteisminio tyrimo „šeimininkas“. Kita suinteresuota šalis – gynyba, norėdama inicijuoti proceso veiksmą, privalo kreiptis į prokurorą, o ne tiesiogiai į ikiteisminio tyrimo teisėją. Manoma, jog tyrimo kokybė nukentės, jei gynybai bus suteikta teisė tiesiogiai kreiptis į ikiteisminio tyrimo teisėją, apie tai informuojant prokurorą. Juolab kad priimdamas sprendimą ikiteisminio tyrimo teisėjas visais atvejais privalės išreikalauti iš prokuroro visą jam būtiną medžiagą.

¹ Pavyzdžiui, įrodinėjimo pareiga tiesiogiai priklauso nuo fundamentalaus baudžiamąjo proceso principo – nekaltumo prezumpcijos – traktavimo. Kitaip tariant, jei pripažįstama nekaltumo prezumpcija, tai įrodinėjimo pareiga priklauso kaltintojui. Tačiau Anglijos baudžiamąjo proceso specifika numato nemažai išimčių: a) kaltintojas įtariamojo kaltę privalo įrodinėti tik tuo atveju, jei pastarasis ją neigia, t. y. jei tarp šalių yra ginčas; b) kaltintojui užtenka įrodyti tik nusikaltimo faktą (*actus reus*) ir įtariamojo kaltę. Bet jei tokiu atveju gynyba savo argumentus grindžia aplinkybėmis, atleidžiančiomis įtariamąjį nuo baudžiamosios atsakomybės (pvz., nepakaltinamumas), šių aplinkybių įrodinėjimas priklauso gynybai; c) tam tikrose baudžiamųjų bylų kategorijose kaltintojas privalo įrodyti tik nusikalstamos veikos buvimą, o gynyba – įtariamojo nekaltumą, pavyzdžiui, tarnautojas, gavęs iš trečiojo asmens dovaną, privalo įrodyti, kad jo veiksmuose nėra korupcijos. Tai reiškia, kad daugelyje valstybių pripažinta įrodinėjimo pareigos taisyklė, Anglijoje nėra absoliuti.

Be to, ikiteisminio tyrimo teisėjas, kuris procese turi būti nešališkas šalių ginčus sprendžiantis arbitras, paverčiamas tyrėju, o tai pažeidžia šalių lygių procesinių teisių principą. Šiuo atveju kalbama apie ekspertizės skyrimo funkcijos priskirimą ikiteisminio tyrimo teisėjui. Manoma, kad geriausiai ekspertizės skyrimo klausimą gali išspręsti bylos tyrėjas – kaltintojas (prokuroras) arba gynyba, kuri taip pat atlieka savotišką tyrimą. Teisėjas turi būti nešališkas ir ginčą išspręsti remdamasis šalių pateikta informacija, o ne pats atlikti tyrimo veiksmus (skyrus ekspertizę jis privalės tai padaryti), priešingu atveju gali kilti abejonių dėl jo nešališkumo. Ikiteisminio tyrimo teisėjas turi vykdyti vienintelę teismui priskirtą funkciją – teisingumo vykdymo funkciją – kuri dėl ikiteisminio tyrimo stadijos ypatumų tampa specifinė. Todėl manoma, kad ekspertizės skirti turi tyrėjai. Aišku, kalbant apie gynybos galimybę skirti ekspertizę, reikėtų nagrinėti paralelinio tyrimo, atliekamo gynybos, klausimą. Viena vertus, paralelinis tyrimas galėtų būti gera išeitis užtikrinant šalių lygias procesines teises ikiteisminiame tyrime, nes rungtyniauti nereikia dalytis visa informacija: tiek kaltintojas, tiek gynyba pasilieka „paskutinę kortą“. Tačiau egzistuoja daugybė „bet“, o svarbiausias – kad paralelinis tyrimas būtų prieinamas tik turtingiems įtariamiesiems, kurie galėtų finansuoti būtinus veiksmus ir ekspertizės, samdyti privačius detektyvus. Neturtingieji įtariamieji negalėtų efektyviai realizuoti savo teisių ir gintis nuo pareikšto įtari- mo. Be to, procesas būtų diferencijuotas pagal socialinę padėtį.

Be to, galiojančiame baudžiamojo proceso įstatyme ekspertizė ir specialisto atliekamas objektų tyrimas kaip veiksmai yra dubliuojami: nėra aišku, kokiais atvejais turi būti skiriama ekspertizė, o kokiais – objektų tyrimas. Susiklosčius tokiai padėčiai, laikydamasis proceso ekonomijos principo bei taktikos sumetimais, prokuroras dažniau pasinaudoja specialisto pagalba – įtariamasis, galima sakyti, pašalintas iš įrodinėjimo proceso panaudojant specialias žinias: jam nepranešama apie užduoties specialistui paskyrimą, nesuteikiama galimybė pateikti klausimus, kadangi specialistui ne pateikiami klausimai, o surašoma užduotis, jis pats pasirenka tyrimo kryptį. Kyla abejonių, ar ikiteisminio tyrimo teisėjas skirtų ekspertizę, jei prokuroras pareikštų, kad šiuo klausimu yra specialisto išvada, todėl įtariamasis, norėdamas pasinaudoti jam suteiktomis ekspertinio tyrimo galimybėmis, privalo įrodyti specialisto išvados šališkumą, neišsamumą ir kita. Kol kas ekspertizės skyrimas ir objektų tyrimas – baudžiamojo proceso spraga.

Darytina prielaida, kad suteikimas teisės ikiteisminio tyrimo teisėjui dalyvauti įrodinėjimo procese – atliekant apklausas – taip pat paverčia jį tyrėju. Preziuruojant, jog ikiteisminio tyrimo teisėjas nešališkas ir atlieka vienintelę teisingumo funkciją, manoma, kad savo dalyvavimu jis turėtų patvirtinti atliktos apklausos teisėtumą, įvertinti išgirstus ir jam pateiktus duomenis teisminės perspektyvos prasme, o ne pats atlikti tyrimo veiksmą.

Kalbant apie šalių lygių procesinių teisių principą lieka neaišku, kodėl įstatymų leidėjas diferencijuoja ikiteisminio tyrimo veiksmų apskundimo tvarką? Kodėl vieni veiksmai skundžiami iš karto iki teisminio tyrimo teisėjui (pvz., BPK 49, 151 str. 5 d., 168 str., 215 str.), o kiti prokurorui, po to vyresniajam prokurorui, o tik tada ikiteisminio tyrimo teisėjui? Oponentai galėtų argumentuoti dviguba kontrole – iš pradžių skundą tiria vyresnysis prokuroras, o tada ikiteisminio tyrimo teisėjas. Realiam gyvenime vyresnieji prokurorai dažniausiai yra palankūs savo pavaldiniams, o tai sukelia abejonių dėl tokios „dvigubos kontrolės“ efektyvumo ir nešališkumo. Manytina, kad siekiant efektyvaus proceso, visi prokurorų veiksmai turi būti skundžiami ikiteisminio tyrimo teisėjui. Tai savo ruožtu garantuotų procesinį šalių lygiateisiškumą ir proceso teisėtumo kontrolę.

2. Grupiniai nusikaltimai ir šalių procesinis lygiateisiškumas

Grupiniuose nusikaltimuose procesinio lygiateisiškumo realizavimas (taip pat ir teisės į gynybą) ne visuomet užtikrinamas. BPK 47 straipsnis leidžia tam pačiam advokatui būti dviejų ar daugiau įtariamųjų gynėju, jei tai neprieštarauja jų gynybos interesams. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad įtariamųjų apklausos kriminalistinės taktikos rekomendacijos siekia nuo pat tyrimo pradžios formuoti skirtingas įtariamųjų pozicijas bei interesus (pvz., manipuliuojant vieno prisipažinimu, kito – tylėjimu). Bū- tina įvertinti santykius tarp grupės narių ir tuo pasinaudoti [16, p. 463]. Kai kurių parodymuose pateiktų faktų nesutapimas sukelia grupės narių tarpusavio nepasitikėjimą, taip pat ir norą išvengti atsakomybės ar sušvelninti savo padėtį. Kiekvieno grupės nario vaidmuo darant nusikaltimą priklauso nuo daugelio aplinkybių, pavyzdžiui, hierarchijos, grupės tradicijų, vaidmenų pasiskirstymo ir kt., todėl kiekvieno nario indėlis į nusikalstamą veiką gali būti skirtingas. Todėl manoma, kad tokiu atveju gynybos interesai gali sutapti tik pačia bendriausia apimtimi, pavyzdžiui, noru įrodyti, kad nusikalstamos veikos nėra, bet kai kalbama apie baudžiamosios atsakomybės diferenciaciją ar kaltės laipsnį, grupės narių gynybos interesai nesutampa. Vienas gynėjas negalės efektyviai užtikrinti kelių ginamųjų inte-

resų, o tai pažeistų lygiateisiškumą (plačiaja prasme) – vienodą procesinį statusą turintys subjektai negalės veiksmingai naudotis jiems suteiktomis vienodomis teisėmis, pavyzdžiui, teise į gynybą. Manytina, kad reikia užtikrinti, kad rungtyniautų ne tik gynyba ir kaltinimas, bet ir gynėjai tarpusavyje, tada kiekvieno grupės nario teisė į gynybą bus sėkmingai užtikrinama, nustatyta materialiai tiesa baudžiamojoje byloje. Siūlytina, kad vienas gynėjas galėtų ginti tik vieną įtariamąjį.

3. Ikteisminio tyrimo veiksmų rezultatų užprotestavimas ir procesinis lygiateisiškumas

Faktiniai duomenys, susiję su tyrimo dalyku, renkami ikiteisminio tyrimo metu atliekant tyrimo veiksmus. Procesinis įstatymas numato bendruosius tyrimo veiksmų atlikimo, jų metu gautų duomenų fiksavimo reikalavimus, tačiau nenumato galimybės apskųsti tyrimo veiksmo rezultatus, jei jie gauti pažeidus procesinę rinkimo ar fiksavimo formą (kalbama apie surinktos informacijos leistinumą ir liečiamumą). Tyrimo veiksmė dalyvavęs įtariamasis ar jo gynėjas, veiksmo protokole gali pareikšti pastabų dėl veiksmo atlikimo, duomenų fiksavimo ir pan. Tačiau, ar į tai bus atsižvelgta ikiteisminio tyrimo metu, formuluojant kaltinimą? Galbūt teismo nagrinėjimo metu faktiniai duomenys, neatitinkantys liečiamumo, leistinumų reikalavimų, nebus pripažinti įrodymais. Bet kaip vertinti įrodymus, gautus remiantis tuo neteisėtu (įrodymu) pagrindu, nors ir idealiai atitinkančiu liečiamumo, leistinumų reikalavimus? Ar jie gali **įrodyti** įtariamojo kaltę? Gal visą ikiteisminį tyrimą pripažinti neteisėtu ir jį nutraukti, nors ir būtų akivaizdžių įtariamojo kaltės įrodymų, bet gautų neteisėtu būdu?

Pavyzdžiui, Anglijoje, kurios baudžiamasis procesas (nors ir teoriškai [9, p. 23–29]) laikomas rungimosi ir lygiateisiškumo etalonu, panašaus pobūdžio problemų įrodinėjimo procese nekyla. Įrodymų teisės (*law of evidence*) specifika lėmė tai, kad pagrindiniu įrodymo leistinumų kriterijumi laikomas ne rinkimo reglamentavimas įstatymu, o vidinė paties įrodymo kokybė – jo (įrodymo) gebėjimas įrodyti teismo metu nustatytinas aplinkybes.

Istoriškai įrodymų teisė Anglijoje niekada nebuvo suvokiama kaip asmens teisių užtikrinimo garantas. Pagrindiniu tikslu buvo laikomas taisyklių, kurios neleistų procese operuoti abejotinais įrodymais, sukūrimas. Kitaip tariant, pagrindinės įrodymų savybės yra ne leistinumas (ta prasme, kuria suvokiam mes), o *tikrumas* ir liečiamumas, kurie tikrinami teismo nagrinėjimo metu. Išsamiau minėto fenomeno paaiškinimu galima laikyti XIX a. suformuluotus Anglijos teisėjų teiginius: „Nesvarbu, kaip gautas įrodymas, net jei jis pavogtas, – jis gali būti pripažintas leistinu (...) Jei mes nuspręstumėm, kad įtariamąjį kaltinantis įrodymas negali būti panaudotas prieš jį tik todėl, kad gautas neteisėtu būdu, tai būtų rimta teisingumo vykdymo kliūtis...“ [20, p. 21]. Toks teiginys šokiruoja mūsų dienų teisininką, ypač vertinant per lygiateisiškumo prizmę. Tačiau Anglijoje toks įrodymų vertinimas yra dominuojantis, nors pastebima ir tam tikrų pokyčių: 1914 m. Lordų Rūmai suformulavo taisyklę: įrodymas neleistinas jei jis daugiau padaro žalos, nei įrodo (*more prejudicial than probative*), o 1955 m. Lordų Rūmų pozicija šiek tiek pakito – teisėjas gali nepripažinti įrodymo, jei mano, kad tai būtų nesažininga gynybos atžvilgiu, nes teisės normų, nustatančių įrodymų rinkimą, pažeidimas – tai visų pirma „teisybės“ (*equity*), kaip fundamentalaus anglosaksų baudžiamojo proceso principo, pažeidimas [9, p. 87–89]. Tačiau, kaip matyti, kiekvienu atveju svarbiausiu įrodymo kriterijumi laikomas jo gebėjimas padėti teisingumui, o vertinimas paliekamas teisėjo nuožiūrai. Kitas svarbus faktas, pagrindžiantis minėtus įrodymų kriterijus Anglijos baudžiamajame procese, – panašumas į civilinį procesą: Anglijos teisinėje literatūroje teigiama, kad baudžiamasis procesas – tai ginčas tarp kaltinimo ir gynybos, prasidėjęs ikiteisminio tyrimo stadijoje ir pasibaigiantis teismo nagrinėjimo metu [21]. Civilinis procesas įrodymams nekelia griežtų leistinumų reikalavimų, todėl įrodymu gali būti pripažinti faktiniai duomenys, gauti nesilaikant formalių įrodymų gavimo būdų. Pavyzdžiui, įrodymu gali būti dokumentas, atsitiktinai patekęs į ieškovo rankas.

Lietuvos baudžiamajame procese, kuris orientuotas į žmogaus teisių apsaugą, toks įrodymų leistinumų ir liečiamumo apibūdinimas nepriimtinas.

Manytina, kad išeitis iš nagrinėjamos problemos – suteikimas gynybai teisės kreiptis į ikiteisminio tyrimo teisėją su protestu dėl tyrimo veiksmo ar gautos informacijos teisėtumo (taip pat liečiamumo ir leistinumų klausimo). Neteisėtu būdu surinkta informacija, visu pirma, tyrimą gali nukreipti ne ta linkme, teismo nagrinėjimo metu bus sunku (o kartais neįmanoma) atkurti pirminius informacijos šaltinius, o antra, taip bus užtikrinamos šalių lygios procesinės teisės.

Teisinėje literatūroje siūloma suteikti gynybai teisę tik vieną kartą kreiptis į ikiteisminio tyrimo teisėją norint apskųsti tyrimo veiksmo rezultatus [22, p. 52]. Toks siūlymas grindžiamas noru atimti iš proceso dalyvių galimybę sąmoningai vilkinti patį procesą bei teismo proceso dinamiškumą.

Manytina, kad tokia nuomonė yra klaidinga. Suteikimas teisės apskūsti tyrimo veiksmo rezultatus garantuotų ne tik procesinį šalių lygiateisiškumą, procese dalyvaujančių asmenų teisių ir teisėtų interesų apsaugą, bet ir taptų teisingo, teisėto ir pagrįsto ikiteisminio tyrimo garantu (garantuotų efektyvų ir sąžiningą procesą).

Išvados ir pasiūlymai

1. Šalių procesinis lygiateisiškumas – vienas iš svarbiausių rungimosi principo sudedamųjų elementų ir gali būti apibūdintas plačiaja ir siaurąja prasmėmis.

2. Minėto elemento bei jo turinio apibūdinimas priklauso nuo valstybėje dominuojančios teisinės tradicijos sistemos.

3. Visa apimtimi šalių lygios procesinės teisės (procesinis lygiateisiškumas) atsiskleidžia teisminio nagrinėjimo metu, tačiau būtų neteisinga teigti, kad ikiteisminio tyrimo stadijoje nėra jokių jo apraiškų. Prieš pateikiant bylą į teismą, erdvės šiam elemento taikymui yra gerokai mažiau, bet tam tikrais atvejais jis veikia.

4. Ikiteisminio tyrimo stadijoje procesinio lygiateisiškumo realizavimą garantuoja griežtas (kaltinimo, gynybos ir teisingumo vykdymo) funkcijų atskyrimas, tyrimo veiksmų rezultatų apskundimas, rungtyniavimas tarp gynėjų (kalbant apie grupinius nusikaltimus).

5. Siekiant efektyvaus ir sąžiningo proceso, pagrįsto šalių lygiateisiškumu, kaip pagrindinį tikslą iškeliant procese dalyvaujančio asmens teisių ir teisėtų interesų apsaugą, siūloma:

- a) suteikti gynybai teisę į ikiteisminio tyrimo teisėją kreiptis tiesiogiai, o ne per tarpininką (prokurorą);
- b) užtikrinti teisminę prokuroro sprendimų dėl ikiteisminio tyrimo pabaigimo ir bylos perdavimo į teismą kontrolę;
- c) panaikinti ekspertizių ir objektų tyrimo tarpusavio dubliavimą;
- d) suteikti gynybai teisę apskūsti tyrimo veiksmo rezultatus;
- e) garantuoti, kad toje pačioje byloje vienas gynėjas gintų tik vieną įtariamąjį.

LITERATŪRA

1. **Abramavičius A.** Kai kurie teoriniai ir praktiniai konstitucinio asmenų lygiateisiškumo principo aspektai // Teisė. 2004. Nr. 50.
2. **Vidrinskaitė S.** Asmenų lygybės principas: lygiateisiškumas ir lygios galimybės // Jurisprudencija. 2004. T. 56(48).
3. **Большая** российская энциклопедия. Новый энциклопедический словарь. – Москва, 2000(1)
4. [http://pravo2002.by.ru./yrliter/upak_05.html\(2\)](http://pravo2002.by.ru./yrliter/upak_05.html(2))
5. **Судопроизводство** о правоохранительные органы в Российской Федерации / Под ред. В. И. Швецова. – Москва, 1996.
6. **Dabartinės** lietuvių kalbos žodynas. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
7. **Моккевичюс R.** LR įstatymuose vartojamų sąvokų žodynas. Pirmasis leidimas. Teisinės informacijos centras. – Vilnius, 2000.
8. **Vaišvila A.** Teisinis personalizmas // Teisės problemos. 2001.
9. **Гуценко К. Ф., Головки Л. В.** Уголовный процесс западных государств. – Москва: Зерцало, 2002.
10. **Europos** Žmogaus Teisių Teismo sprendimų santraukos <http://litlex.ltu.lt/Litlex/LL.DLL?Tekstas=1?Id=72878&Zd=teis%EBjas&BF=4>
11. Plačiau žr., pvz., **Смирнов А. В.** Модели уголовного процесса. – Санкт-Петербург: Наука, Альфа, **Нажимов В. П.** Типы, формы и виды уголовного процесса. – Москва, 1997.
12. Plačiau žr., pvz., **Jonynas J.** Pirmasis Lietuvos Statutas: 400 m. sukaktuvių proga. – Vairas, 1930. Nr. 2, **Jablonskis K.** Lietuvos valstybės ir teisės istorija nuo XIV–XVI a. – Vilnius, 1971.
13. **Полянский Н. Н.** Цель уголовного процесса. – Ярославль, 1919.
14. **Криščiukaitis A.** Baudžiamojo proceso paskaitos. – Kaunas, 1928.
15. **Burkevičius V.** Advokato dalyvavimas baudžiamųjų bylų rengiamoj tardymo eigoj // Teisė. 1934. Nr. 28.
16. Plačiau žr., pvz., **Justitia.** 1996. Nr. 1.
17. **Печников Г. А.** Проблемы истины на предварительном следствии. – Волгоград: Волгоградская акад. МВД России, 2001.
18. **Криминалистика:** учебник для вузов / Под ред. Е. П. Ищенко. – Москва: ИНФРА-М, 2003.
19. **Mirfield P.** Regulation of Investigatory Powers Acts 2000 (2): evidential aspects // The criminal law review. 2001. Nr. 2.

20. Plačiau žr., pvz., **Sanders A.** From suspect to Trial // The Oxford Handbook of Criminology. – Oxford, 1994;
Ashworth A. The criminal process. An evaluative study. – Oxford, 1994.
21. Plačiau žr., pvz., **Типичные** ошибки при определении судом допустимости доказательств // Российская юстиция. 2001. № 1.

*The Implementation of Participants' Equal Procedural Rights during the Process
of Pre-Trial Investigation*

*Doctoral Candidate Marina Gušauskienė
Mykolas Romeris University*

Keywords: equality of arms, the right of defense, evidence, adversarial proceedings, pre-trial process.

SUMMARY

One of the most significant goals of the criminal procedure is the determination of material truth ensuring the security of rights and legally protected interests of people taking part in this procedure. Several means of defining the various ways of truth cognition could be singled out, the most effective of which is granting the participant parties, namely the defendant and the accused, the equal rights to be engaged in the averment process of the criminal procedure.

The object* of this article is the implementation of participants' equal procedural rights during the process of pre-trial investigation, as procedural equality of parties is considered to be one of the most relevant constituent features of the competing principle and can be characterised in the broader and narrow senses.

The characteristic of the aforementioned feature and its subject matter is dependent on the customary legal system prevailing in particular country.

Equal procedural rights of the parties, i.e. procedural equality, are extensively disclosed during the judicial procedure. However, it should be taken into account that manifestation of this is not identified during the pre-trial investigation. Before handling the case at court, the application of this feature is restricted, though is functional in certain cases of investigation.

This article aims at analysing specific problems of the implementation of parties' equal procedural rights arising during the pre-trial investigation.

The objectives of this article are as follows:

- Define the concept of procedural rights of parties;
- Examine the historical development of parties' equal procedural rights, and on this basis, clarify the contemporary essence of the object being investigated;
- Review a variety of problems arising during the implementation of parties' equal procedural rights in pre-trial investigations.

During the investigation carried out in this article several theoretical methods have been applied. The key ones are the systematic analysis, comparative historical and comparative methods.

Systematic analysis applied has helped to identify the relation of parties' equal procedural rights with the criminal procedure in the general sense, as well as to elucidate the truth and the presumptions and guarantees of participants' procedural protection rights.

The comparative historical method has been used for the purpose of comparing the forms of analysed object manifestation applied at various periods in Lithuania and disclosing the interrelated impact while improving the criminal procedure.

The comparative analysis has disclosed the juxtaposition of criminal procedural laws of the Republic of Lithuania, scientific research and opinions by different authors in comparison with instances from foreign countries.

---

* Article deals with the analysis of problems related to difficulties while implementing the accusatory and defensive equal procedural rights during pre-trial investigation.